

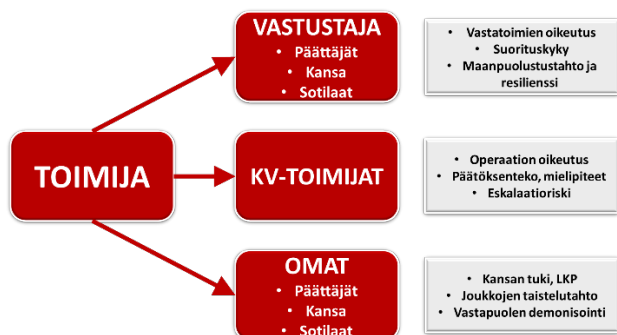
Ukrainan sodan informaatio-operaatiot

Andreas Qvist, Lauri Lyytinen ja Janne Tähtinen
Doktriiniosasto

Ukrainan sodassa molemmat osapuolet ovat toteuttaneet aktiivisesti informaatio-operaatioita. Niillä on pyritty vaikuttamaan kansainväliseen mielipiteeseen sekä omiin ja vastustajan päättäjiin, kansaan ja sotilaisiin. Tutkimuskatsauksessa tarkastellaan molempien osapuolten informaatio-operaatioista tehtyjä havaintoja. Johtopäätökset on tehty sotataidollisten periaatteiden näkökulmasta. Katsaus perustuu Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen johtamassa tutkimusprojektissa tehtyyn laajempaan tarkasteluun Ukrainan sodan informaatio-operaatioista.

Informaatio-operaatiot osana kokonaisoperaatiota

Ukrainan sodassa molemmat osapuolet ovat toteuttaneet aktiivisesti informaatio-operaatioita. Vaikuttaminen informaatioympäristössä viestinnän keinoin on kohdistunut kansainväliseen päätöksentekoon ja mielipiteeseen sekä Ukrainan ja Venäjän päättäjiin, kansaan ja sotilaisiin¹.

Kuva 1. Informaatioympäristössä vaikutetaan vastustajaan ja omaan kansaan, mutta erityisesti myös kansainväliseen päätöksentekoon.

Ukrainan sodan havainnot korostavat strategisen kommunikaation kokonaisuuden merkitystä sodankäynnissä. Ukrainan strategisen kommunikaation kokonaisuutta osana puolustustoimia on pidetty sodan merkittävänä onnistumisena.²

Molemmilla osapuolilla vaikuttaa olleen erilainen lähestymistapa informaatio-operaatioihin. Ukrainan hallinto ja asevoimien johto ovat pyrkineet olemaan aktiivisesti esillä ja viestimään kohdeyleisölle kaikilla mahdollisilla keinoilla sosiaalisesta mediasta radioon, tukeutuen jopa ei-muodolliseen viestintään. Venäjän informaatio-operaatioiden pääkanava on taas ollut valtiollinen televisio, jossa on näytetty lehdistöilaisuuksia ja presidentti Putinin nauhoitettuja puheita.³

Ukrainan sota on osoittanut, että tiedustelu- ja turvallisuuspalvelut osallistuvat aktiivisesti informaatiovaikuttamiseen. Organisaatiot luovat narratiiveja tukevaa sisältöä ja levittävät sitä eri kanavilla. Myös tiedustelutietoa paljastetaan ja julkaistaan, mikäli siitä nähdään muodostuvan hyötyä informaatioympäristössä.⁴

Venäjän informaatio-operaatiot

Venäjä on sitonut kansalliset ja maassa toimivat yksityiset mediat sekä yhteiskunnalliset vaikutuskanavat valtion johtoon. Toimintansa salaamiseksi Venäjä on asettanut propagandakoneistonsa toimintaan yksityistettyjä ja ohjeistettuja toimijoita, kuten Wagnerin ja sen trollitehtaat.⁵

Venäjän rikas eliitti eli oligarkit, joihin Putinilla on vahvat yhteydet, omistaa pääosan Venäjän mediasta. Arvioiden mukaan Putin ohjaa kriisitilanteissa henkilökohtaisesti Venäjän strategista viestintää. Tämä haastaa päätöksenteon, jos Putin ei ole tavoitettavissa.⁶

Venäjän nykyaikaisten disinformaatiokampanjoiden vaikutuksia voidaan arvioida kolmella indikaattorilla: 1) missä määrin näennäisesti riippumattomat julkisuuden henkilöt tai riippumattomat tiedotusvälineet toistavat ja levittävät Venäjän hallinnon narratiiveja, 2) mielipidekyselyistä saadut havainnot sekä 3) reaali maailman konkreettiset vaikutukset disinformaation seurauksena.⁷

¹ Demus, Alyssa, Khrystyna Holynska & Krystyna Marcinek: *The Nightingale Versus the Bear. What Persuasion Research Reveals About Ukraine's and Russia's Messaging on the War*. RAND Corporation, Santa Monica, California 2023, s. ii ja 1. [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA2000/RRA2032-1/RAND_RRA2032-1.pdf], luettu 3.8.2024.

² Ekman, Ivar & Per-Erik Nilsson: *Ukraine's Information Front – Strategic Communication during Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine*. FOI, 2023, s. 2 ja 7. [<https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5451--SE>], luettu 25.9.2024.

³ Demus et al. (2023), s. 38. Vuonna 2022 venäläisistä yli 60 prosenttia sai kyselyiden mukaan tietonsa kansainvälisistä tapahtumista ja uutisista kansallisen televisiokanavan välityksellä, jolloin pääosa kansalle altistui yksinomaan Venäjän narratiiveille (sama, s. 33–34).

⁴ Buchtová, Kateřina, Markus Kallatsa, Sade Latikka, ym.: *Tiedustelun käyttö informaatiovaikuttamisen välineenä Venäjän - Ukrainan sodassa, Tiedustelun maailma: Muuttuva tiedustelu, Tiedusteluanalyysi I -kurssin raportteja*. Isokangas, Jyrki (toim.), Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä 2023, s. 62 ja 68.

[<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/86797/1/Tiedustelun%20maailma%20-%20Muuttuva%20tiedustelu.pdf>], luettu 25.9.2024.

⁵ Huhtinen, Aki-Mauri, Teemu Saressalo & Miika Sarton: *Havainnot ja informaatiovaikuttamisesta Ukrainan sodassa – Strateginen kommunikaatio presidentti Zelenskyin, Sodan Usvaa II: Sodankäynnin laaja-alaisuus*. Palokangas, Marko (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2023, s. 169. [<https://www.doria.fi/handle/10024/187512>], luettu 19.9.2024.

⁶ Zakem, Vera, Paul Saunders, Umida Hashimova & Kathleen Hammerberg: *Mapping Russian Media Network: Media's Role in Russian Foreign Policy and Decision-making*. CNA, 2018, s. iii, iv ja 14. [<https://www.cna.org/reports/2018/01/DRM-2017-U-015367-3Rev.pdf>], luettu 26.9.2024.

⁷ Hoyle, Aiden & Šlerka, Josef: *Cause for concern: The continuing success and impact of Kremlin disinformation campaigns*. Hybrid CoE Working Paper 29, Hybrid CoE, 2024, s. 11. [<https://www.hybrid-coe.fi/wp-content/uploads/2024/03/20240306-Hybrid-CoE-Working-Paper-29-The-impact-of-Kremlin-disinformation-WEB.pdf>], luettu 18.9.2024.

Hyökkäysoperaation valmisteluvaiheessa Venäjä pyrki informaatioympäristössä antamaan kuvaa Ukrainan haluttomuudesta konfliktin ratkaisemiseen. Lisäksi Venäjä pyrki rakentamaan oikeutusta operaatioilleen syyttämällä Ukrainaa laaja-alaisista ja systemaattisista ihmisoikeusrikkomuksista. Venäjä vaati Ukrainan alueen jännitteiden de-eskalaatiota. Samaan aikaan pyrittiin tuottamaan ”todisteita” operaation oikeuttamiseksi. Venäjä muun muassa pyrki tuottamaan video- ja kuvamateriaalia valheellisista iskuista ja tappioista.⁸ Venäjän narratiiveja toistettiin myös kansainvälisten järjestöjen kokouksissa.

Tilanteissa, joissa Venäjän tai sen kumppanien toiminta oli paljastunut tai paljastumassa, Venäjän informaatio-operaatioihin kuului vääristelyjen tai keksittyjen todisteiden esittäminen. Todisteilla pyrittiin selittämään ja oikeuttamaan Venäjän ja sen kumppanien toimintaa. Venäjän toimintatapoihin kuuluvat peitetyt operaatiot, jotka valtion johto pyrkii kieltämään tai vääristelemään. Tähän liittyivät valheelliset narratiivit Venäjän roolista tai tilanteesta alueella.⁹

Päänarratiiveina Venäjän hallinnolle myönteisissä lähteissä olivat: 1) Yhdysvallat painostaa Ukrainaa hyökkäämään Donbasin alueelle, 2) Ukraina toimii aggressiivisesti ja valmistelee sotilaallista hyökkäystä, 3) Ukraina syyllistyy sotarikoksiin siviilejä kohtaan Donbasin alueella, 4) Naton laajentuminen muodostaa uhkan Venäjälle ja Ukrainan Nato-jäsenyys olisi virhe sekä 5) länsimaiset kumppanit hylkäävät Ukrainan, eikä se kykene vastustamaan Venäjää.¹⁰

Vaikka hyökkäystä edeltävä venäläinen viestintäkampanja oli kohdistettu Ukrainaan, havaittiin nopeasti, että Venäjän hallinnon todellinen tavoite oli paljon laajempi. Tavoitteena oli horjuttaa koko Euro-Atlanttista turvallisuusympäristöä.¹¹

Hyökkäysoperaationsa aloittamisen jälkeen Venäjän informaatio-operaatioiden ja viestinnän keskeinen kohdeyleisö oli Venäjän kansa ja sotilaat. Venäjän pyrkimyksenä oli vahvistaa sotaa edeltänyttä narratiivia, jonka mukaan erityisesti Ukrainan hallinto ja asevoimien johto, mutta myös henkilöstö, olivat natseja. Tämä palveli useita päämääriä, kuten sodan oikeutuksen rakentamista sekä joukkojen taistelutahdon kohottamista.¹²

Venäjä pyrki laajamittaisen hyökkäyksen aikana vaikuttamaan informaatioympäristössä myös Ukrainan kansaan ja sotilaisiin. Ukrainan hallintoa ja asevoimia arvostelevalle informaatiovaikuttamiseen oli suunniteltu huomioiden toissijaisena kohderyhmänä myös Ukrainan asevoimien sotilaat, joiden uskollisuutta hallinnolle pidettiin kyseenalaisena sodan alkuvaiheessa. Tavoitteena oli alenuttaa Ukrainan asevoimien taistelutahtoa sekä hyväksikäyttää arvioitua luottamuspulaa.¹³ Arvioiden mukaan Venäjän informaatiovaikuttaminen ukrainalaisiin ei ollut tuloksellista, koska kansan ja sotilaiden suhtautuminen Venäjään oli vuonna 2022 erittäin negatiivista.¹⁴

Venäjän sotatoimen menestyksen puute Ukrainassa ei näyttänyt johtuvan sen kyvyttömyydestä doktriinien ja suunnitelmien täytäntöönpanoon. Venäjä yritti juuri sellaisia kyber- ja informaatiohyökkäyksiä, joita se oli harjoitellut ja kehittänyt edeltävinä vuosina. Nämä toimet sisälsivät muun muassa informaation kieltämisen (*information interdiction*), personoidun kohdennetun harhauttamisen, siviiliviestintäinfrastruktuurin tuhoamisen sekä pyrkimyksen integroida kineettinen ja ei-kineettinen vaikuttaminen.¹⁵

Sodan pitkittyttyä Venäjä pyrki vaikuttamaan informaatioympäristössä kansaan peittääkseen liikekannallepanon ja lisääntyvien tappioiden vaikutuksia. Maan taloustilanne oli haastava pakotteista johtuen. Informaatiovaikuttamisella pyrittiin mahdollistamaan riittävä reserviläisten saaminen palvelukseen. Narratiiveina olivat ”tosi miehet”, jotka tarttuvat mahdollisuuteen palvella maataan, sekä Venäjän väistämätön voitto. Muita narratiiveja olivat kansallinen ylpeys sekä yhteiskunnan panos sotatoimen tueksi.

Venäjän yritykset vaikuttaa sekä Ukrainan asevoimien henkilöstöön että siviileihin oli intensiivistä ja laaja-alaista. Toiminnalla ei kuitenkaan ollut merkittävää strategista vaikutusta. Tämä johtui oletettavasti konfliktin aiemmista vaiheista sekä Ukrainan resilienssin kehittymisestä vuosina 2015–2021.¹⁶

Joidenkin arvioiden mukaan Venäjän informaatio-operaatiot (suunnittelijat tai toimeenpanijat) eivät osaa toimia reaktiivisesti aloitteen menettämisen jälkeen¹⁷. Arvioiden mukaan Venäjän kyky reaktiiviseen toimintaan informaatioympäristössä on heikko¹⁸.

Venäjä on kärsinyt taktisia ja operatiivisia takaiskuja paikallisella tasolla, mutta strategisella tasolla se ei ole vielä hävinnyt informaatioosotaa. Länsimaiden keskittyessä Ukrainaan, Venäjä on kiihdyttänyt globaalia toimintaansa menestyksekkäästi. Venäjä toteuttaa informaatiovaikuttamistaan globaalissa informaatioympäristössä saavuttaakseen jopa vuosikymmenien päähän asetettuja pitkän tähtäimen tavoitteita.¹⁹

Ukrainan informaatio-operaatiot

Ukrainan strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot ovat olleet koko yhteiskunnan yhteinen ponnistus, mikä perustuu vahvaan kansallisen yhtenäisyyden tunteeseen ja resilienssiin. Informaatioympäristöön on muodostunut moniulotteinen ja johtamisrakenteeton verkosto luovine toimintatapoineen.²⁰

Narratiivinsa mukaan Ukraina taistelee olemassaolonsa lisäksi kansainvälisen järjestyksen ja demokratian puolustustaistelua – Ukraina käy oikeutettua ja laillista sotaa²¹.

Ukrainaa voidaan pitää esimerkillisenä puolustautujana Venäjän informaatiovaikuttamista vastaan. Ukraina onnistui toteuttamaan kansainvälisen kampanjan, jonka avulla se sai ulkopuolista tukea rahan, aseiden ja humanitäärisen avun muodossa. Ukrainan

⁸ Schulze, Matthias & Kerttunen, Mika: *Cyber operations in Russia's war against Ukraine: Uses, limitations, and lessons learned so far*, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), Berlin, 2023, s. 4. [<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C23/>], luettu 18.9.2024; Demus et al. (2023), s. 10.

⁹ Demus et al. (2023), s. 5. Esimerkiksi vuonna 2014 Krimin valtaamisen yhteydessä Venäjän hallinto virallisesti kielsi ajatuksen siitä, että Venäjän joukot olisivat Krimillä. Presidentti Vladimir Putin korosti narratiivia, että alueella toimivat paikalliset itsepuolustusjoukot. Esitettyjä todisteita Krimin alueelta kutsuttiin valheellisiksi ja provokaatioiksi.

¹⁰ Kalenský Jakub: *The Kremlin's messaging on Ukraine: Authorities and "media" hand in hand*. Hybrid CoE Working Paper 13, Hybrid CoE 2022, s. 14. [<https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2022/01/20220131-Hybrid-CoE-WP-13-Kremlins-messaging-on-Ukraine-WEB.pdf>], luettu 18.9.2024.

¹¹ Kalenský (2022), s. 15.

¹² Demus et al. (2023), s. 11, 26 ja 32–33; Aspriadis, Neofytos: *Preparing for War: Strategic Narratives and Disinformation in Leadership Rhetoric*

during the Ukraine War. ESSACHESS, 2023, s. 33–34. [<https://essachess.com/index.php/jcs/article/view/588>] luettu 25.9.2024 (2023).

¹³ Demus et al. (2023), s. 12.

¹⁴ Sama, s. 34.

¹⁵ Giles Keir: *Russian cyber and information warfare in practice, Lessons observed from the war on Ukraine*. Chatham House 2023a, s. 6–7. [<https://www.chathamhouse.org/2023/12/russian-cyber-and-information-warfare-practice>], luettu 17.9.2024.

¹⁶ Sama, s. 34.

¹⁷ Sama, s. 44.

¹⁸ PVTUTKL, Muistio, Matkakertomus: *NATO INFOOPS&PSYOPS, STRATCOM WORKING GROUPS AND NATO COMMUNICATORS' CONFERENCE BERLIN 25.-29.9.2024*. AU23348, 13.9.2024, Liite 2 NATO Communicator's Conference 2024, s. 2. Käyttö rajoitettu TLIV.

¹⁹ Giles (2023a), s. 49.

²⁰ Ekman & Nilsson (2023), s. 2.

²¹ Sama, s. 7.

hallinto on säilyttänyt kansalaisten tuen sodalle ja saanut aikaan yhtenäisen vastustuksen Venäjän aggressiolle.²²

Ukrainan informaatio-operaatiot ovat keskittyneet yhtenäistämään kansaa. Ulkomaille suunnatuissa viesteissä on kehoitettu tukemaan Ukrainaa taistelussa Venäjää vastaan. Yhtenä keskeisenä toimijana informaatiokampanjoinnissa on ollut Ukrainan presidentti Zelenskyi.²³ Ukraina hyödyntää sosiaalista mediaa ja valtion virastot viestivät aktiivisesti kaikilla sosiaalisen median alustoilla. Valtion viestintä on mukautunut eri alustojen käyttäjäryhmien ja trendien mukaan. Ukrainan viestinnästä vain osa on sen hallinnon virallisten sometilien tuotosta, sillä Ukraina on onnistunut joukkoistamaan informaatiovaikuttamista ja -puolustusta.²⁴

Ukraina on onnistunut operaatioturvallisuuden ylläpidossa julkisessa informaatioympäristössä, eikä Venäjä ole kyennyt hyödyntämään propaganda-aseita ukrainalaisten luotettavuuden romahduttamiseksi. Ukraina näyttää onnistuneen informaatiopuolustuksessaan, mutta tarkempia tuloksia operaatioiden suunnitelmallisuuden ja sattumuksen suhteesta joudutaan vielä odottamaan.²⁵

Huumori on erityisen toimiva keino informaatiovaikuttamisessa²⁶. Tehokkaiden huumorikampanjoiden on osoitettu muuttavan suoraan venäläisten propagandistien käyttäytymistä²⁷. Ukraina näyttää selvittäneen "byrokraattisen viraaliuden paradoksin", jossa hallituksen viestintä on liian kankeaa, kömpelöä tai yksinkertaisesti tylsää laajalti jaettavaksi.²⁸

Ukrainan informaatioympäristön puolustusvalmistelut alkoivat jo vuonna 2014 lukuisilla kyvykkyyksien uudistuksilla Krimin valtauksen jälkeen²⁹. Ukrainan asevoimien informaatio-operaatioihin kouluttautuminen aloitettiin samana vuonna Yhdysvaltojen ja Naton kanssa. Vuonna 2020 asevoimiin perustettiin oma strategisen kommunikaation osasto (*Strategic Communication Department*)³⁰. Osasto koordinoi kaikki asevoimien informaatioympäristössä tehtävät toimet. Osaston tehtäviin kuuluu oman väestön ja sotilaiden koulutus, psykologisten operaatioiden toteuttaminen Venäjän asevoimia vastaan sekä viestintä ulkomaiselle yleisölle.³¹ Ukraina kehitti myös kansalaistensa medialukutaitoa panostamalla koulutukseen³².

Vuonna 2021 Ukrainan hallinto perusti kaksi uutta laitosta CSC ja CCD, joiden rooli on ollut merkittävä laajamittaisessa sodankäynnissä. *The Center for Strategic Communications and Information Security* (CSC) alkoi edistämään julkisen ja siviilisektorin koordinoitua ja koulutusta osaamisvajaiden kompensoimiseksi. *The Center of Countering Disinformation* (CCD) tehtävänä on tunnistaa Venäjän disinformaatio ja estää sen narratiivien vaikutuksia.³³

Ukrainan, ennen Venäjän hyökkäyssotatoimen aloitusta kehittämästä, lainsäädännöllisestä ketteryydestä on ollut suurta hyötyä sodassa. Ketteryyden ansiosta Ukraina on kyennyt ottamaan käyttöön uusia järjestelmiä ja menetelmiä aiempaa nopeammin, mikä mahdollisti muun muassa valtiollisen datan siirtämisen turvaan

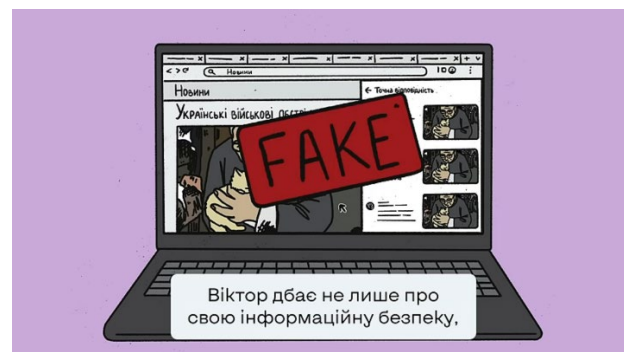
sekä uusien kyvykkyyksien kehittämisen.³⁴ Tämä on mahdollistanut tehokkaamman operoinnin myös informaatioympäristössä.

Ennen laajamittaisen hyökkäyksen alkua Ukrainan toteuttamien informaatioympäristön toimintojen tavoitteena oli saada aikaan suotuisat olosuhteet tuleville informaatio-operaatioille. Tärkeimpiä tavoitteita operaatiolle olivat oman kansan suojaaminen Venäjän disinformaatiolta sekä ulkomaisen avunsaannin varmistaminen. Vaikutusten hallintaa toteutettiin estämällä venäläisten julkaisukanavien toiminta Ukrainassa sekä hyödyntämällä länsimaisten tiedusteluyhteisöjen julkisia tietoja venäläisten "false flag" -operaatioiden ennaltaehkäisemiseksi.³⁵

Ukraina ei pystynyt estämään kaikkia venäläisiä kanavia yksin, joten se teki yhteistyötä yksityisen sektorin digitaalisten alustojen, kuten Googlen, kanssa³⁶. Ukrainan päätöstä useiden venäläisten medioiden ja palveluiden (*Yandex*, *Mail.ru*, *Vkontakte* ja kolme tv-kanavaa) toiminnan estämisestä Ukrainassa voidaan pitää kiistanalaisena, koska se voidaan rinnastaa sensuuriin. Toimenpiteillä arvioidaan kuitenkin olleen merkittävä vaikutus Venäjän disinformaation vaikuttavuuden vähentymiseen.³⁷

Ukrainan valtiolliset toimijat tehostivat valmistelujaan tiedustelulähteiden, kansalaisyhteiskunnan seurannan ja mediaraportoinnin osoittaessa hyökkäyksen todennäköisyyden kasvavan. Valmisteluihin kuului Ukrainan yhteiskunnan tiedottaminen uhkaavasta vaarasta ja erilaisten ohjeiden laatiminen hätätilanteiden varalle. Jotkin valtion virastot analysoivat kansalaisten tiedonsaantilähteitä ja loivat virallisia tilejä näille keskeisille sosiaalisen median alustoille.³⁸

Ukrainan perustamat CCD ja CSC olivat avainasemassa eri toimijoiden havaintojen kokoamisessa tilanneymmärrykseksi. Järjestelyn tarkoituksena ei ollut ainoastaan tunnistaa disinformaatiota nopeasti, vaan myös vastata siihen tehokkaasti.³⁹ Disinformaatioon vastattiin muun muassa koulutusvideoilla (kuva 2).

Kuva 2. Ukrainalaiset laitokset julkaisivat koulutusmateriaalia, jolla lisättiin kansalaisten medialukutaitoa ja ymmärrystä disinformaation käytöstä⁴⁰.

²² Helmus, Todd C. & Holynska, Khrystyna: *Ukrainian Resistance to Russian Disinformation. Lessons for Future Conflict*. RAND Corporation, Santa Monica, California 2024, s. 4. Helmus, Todd C. & Holynska, Khrystyna: *Ukrainian Resistance to Russian Disinformation. Lessons for Future Conflict*. RAND Corporation, Santa Monica, California 2024. [https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2771-1.html], luettu 25.9.2024

²³ Huhtinen et al. (2023), s. 173–175.

²⁴ Saari Dominic: *Ukrainan informaatiotosodankäynti narratiivien ja mediankäytön näkökulmasta. Sodan Usvaa II: Sodankäynnin laaja-alaisuus*. Palokangas, Marko (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2023, s. 182. [<https://www.doria.fi/handle/10024/187512>], luettu 19.9.2024.

²⁵ Huhtinen et al. (2023), s. 168.

²⁶ Saari (2023), s. 183.

²⁷ Giles, Keir: *Humour in online information warfare: Case study on Russia's war on Ukraine*. Hybrid CoE Working Paper 26, Hybrid COE, 2023b, s. 25. [[https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-working-](https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-working-paper-26-humour-in-online-information-warfare-case-study-on-russias-war-on-ukraine/)

[paper-26-humour-in-online-information-warfare-case-study-on-russias-war-on-ukraine/](https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-working-paper-26-humour-in-online-information-warfare-case-study-on-russias-war-on-ukraine/)], luettu 19.9.2024.

²⁸ Sama, s. 18, 41; Kalenský et al. (2024) s. 30–31.

²⁹ Helmus et al. (2024), s. 8–10; Demus et al. (2023), s. 6.

³⁰ Helmus et al. (2024), s. 10.

³¹ Sama, s. 19–20.

³² Sama, s. 10.

³³ Sama, s. 9–10.

³⁴ Giles (2023a), s. 47.

³⁵ Helmus et al. (2024) s. 7, 12–13; Buchtová et al. (2023), s. 66.

³⁶ Kalenský et al. (2024) s. 28.

³⁷ Helmus et al. (2024) s. 10–11; Ekman & Nilsson (2023), s. 8.

³⁸ Kalenský et al. (2024), s. 24.

³⁹ Sama, s. 10.

⁴⁰ Kuvalähde: <https://www.youtube.com/watch?v=EustFkwFTUs>, luettu 25.3.2025.

Ukraina toimeenpani informaatioympäristössä oman vaikuttamisoperaationsa **ennen Venäjän laajamittaista hyökkäystä**. Ukrainan kansalle suunnatussa viestinnässä pyrittiin rauhoittamaan ja rohkaisemaan kansaa tulevan hyökkäyksen alla. Asevoimien viestinnässä korostettiin sotilaallista valmiutta vastata mahdolliseen hyökkäykseen ja nostettiin esille kumppaneiden kanssa käynnissä olleita yhteisiä harjoituksia. Viestinnässä julkaistiin tietoja tunnistetuista väärennetyistä ja virallisiksi ukrainalaisiksi tileiksi naamioiduista viestintäkanavista.⁴¹

Ukrainan hallinnon lähestymistavassa viestiä asevoimien joukoille ja kansalle näkyi aiemmat kokemukset Venäjän disinformaatio-kampanjoista. Heti Venäjän laajamittaisen hyökkäyksen alusta alkaen Ukrainan hallinto tuotti korkealla intensiteetillä sisältöä, jota jaettiin useilla viestintäkanavilla.⁴²

Ukrainan hallinto omaksui omille joukoille ja kansalle viestimiseen viestintästrategian, jossa viestintäkampanjoiden materiaali jaetaan kaikilla mahdollisilla kanavilla. Eri alustoilla esitetyt viestit vaikuttivat koordinoitulta kokonaisuudelta. Tämän seurauksena kohdeyleisöt, riippumatta siitä, saivatko he uutisensa televisiosta, radiosta tai internetistä, altistuivat samoille laajoille narratiiveille.⁴³

Venäjän hyökkäyksen alkuvaiheessa Ukraina pyrki paniikin estämiseen sekä poliittisen ja sotilaallisen johdon luottamuksen rakentamiseen. Ensimmäisten kahden viikon jälkeen Ukrainan hallinnolle oli muodostunut vakiintunut kaava hyödyntää informaatioympäristöä.⁴⁴

Hyökkäyksen käynnistyttyä Ukrainan narratiivit keskittyivät kansalliseen yhtenäisyyteen ja Venäjän asevoimien nopeaan kukistamiseen. Kansalliseen yhtenäisyyteen keskittyvät informaatio-operaatiot oli suunnattu hallinnon ja asevoimien lisäksi ukrainalaisille sekä kansainväliselle yhteisölle. Omaan kansaan suunnatulla viestinnällä pyrittiin moraalien kohottamisen lisäksi motivoimaan kansaa aktiiviseen toimintaan alueellisen puolustuksen tueksi.⁴⁵

Ukrainan viestintä omalle kansalle ja sotilaille perustui todisteisiin. Rintamatilanteesta uutisoitiin etulinjasta käsin, jotta viesteillä olisi todistusarvoa ja tätä kautta sekä uskottavuutta että vaikuttavuutta.⁴⁶

Venäläissotilaisiin Ukrainan hallinto pyrki vaikuttamaan ennen hyökkäystä ja hyökkäyksen ensimmäisten viikkojen aikana. Heille suunnatussa informaatiovaikuttamisessa korostettiin sodan raakaluusua pyrkien saamaan hyökkääjän taistelijoita antautumaan.⁴⁷

Ukraina pyrki vaikuttamaan informaatioympäristössä myös venäläissotilaiden perheisiin. Tällä informaatiovaikuttamisella pyrittiin luomaan pelkoa ja saamaan venäläisnaiset – erityisesti äidit – nousemaan sotaan vastaan.⁴⁸

Yksityishenkilöitä kannustettiin liittymään informaatiokamppailuun⁴⁹. Vapaaehtoisten aktivoituminen haastoi informaatiovaikuttamisen johtamisen ja koordinoinnin. Uusia ryhmiä alkoi syntyä ruohonjuuritasolla – ihmiset koordinoivat toimintaa ja loivat vapaaehtoisryhmiä, jotka keskittyivät Venäjän disinformaation kumoamiseen, todisteiden keräämiseen sotarikoksista, ulkomaisten journalistien tukemiseen sekä totuudenmukaisen tiedon levittämiseen.⁵⁰

Kansalaisjärjestöjen, valtion organisaatioiden ja yritysten jäsenet tekivät yhteistyötä ikään kuin rakenteellisia rajoja ei olisi ollut. Monet itsenäiset ryhmät yhdistyivät, yhteisenä tavoitteenaan torjua Venäjän informaatiovaikuttamista, ja muodostivat hajautetun organisaation.⁵¹

Ukrainan asevoimissa toimivat sosiaalisen median vaikuttajat saivat luottamukseen perustuvan vapauden käyttää luovuutta omassa viestinnässään.⁵²

Sodan pitkittyttyä, juuri ennen Venäjän osittaisen liikekannallepanon virallista ilmoittamista, Ukraina pyrki vaikuttamaan Venäjän kansaan useilla videoilla. Tällä pyrittiin aiheuttamaan hajaannusta Venäjän kansan, asevoimien henkilöstön ja valtion johdon välillä. Venäläismiesten rationaalisuuteen pyrittiin vaikuttamaan tuomalla esille vaihtoehtoina varma kuolema tai liikekannallepanon välttely ja protestointi. Myös antautuminen tuotiin esille vaihtoehtona selvitä hengissä tilanteesta. Venäläissotilaiden huono kohtelu omiansa taholta ja uhrattavuus tuotiin vahvasti esille viestinnässä.⁵³

Venäjän laajamittaisen hyökkäyksen alettua eri ministeriöiden alla toimivat CSC ja CCD jatkoivat toimintaansa⁵⁴. Näiden suhde voidaan nähdä kriisin aikana osin ongelmallisena, sillä ne eivät koordinoineet toimintoja keskenään ja jopa kilpailivat tehdessään samankaltaista työtä informaatioympäristössä. Ukrainalaista ratkaisua hajautetusta strategisesta kommunikaatiosta (eng. *decentralized strategic communication*), jossa useampi toimija ohjautuu samaan suuntaan ilman keskinäistä koordinaatiota, pidetään kuitenkin järjestelmän vahvuutena.⁵⁵ Hajautettu malli saatiin toimimaan yhtenäisesti johtuen Ukrainan ylimmän johdon viestintätaitoista ja ylätason selkeistä narratiiveista.⁵⁶

Ukraina on pyrkinyt siirtämään informaatio-osotaa Venäjän informaatioympäristöön tuottamalla aktiivisesti tietoa venäläisille. Tiedon levittämiseksi innovoidaan uusia tapoja saavuttaa venäläiset, kuten Google Mapsin arviot sekä erilaiset treffisovellukset.⁵⁷

Sodan jatkuessa informaatiovaikuttaminen venäläisiin sotilaisiin kiihtyi ja siinä korostettiin ukrainalaisjoukkojen tuottamia tappioita sekä ajatusta venäläisten sotilaiden uhrattumisen merkityksellisuudesta. Vaikuttamiskeino sisältää riskejä, koska lopputulos voi olla toivotun vastainen. Ukraina on luonut narratiivin pelokkaasta, surkeasti koulutetusta, aliravitusta nuoresta venäläisvarusmiehestä, joka on pakotettu taistelemaan vastentahtoisesti. Ukrainaa pyrkii informaatio-osodankäynnillään lannistamaan Venäjän kotirintaman sekä vahvistamaan omaa kotirintamaansa ja valamaan taistelutahtoa joukkoihin maalaamalla kuvaa heikommasta vastustajasta.⁵⁸

Ukrainan informaatio-operaatioiden vaikuttavuutta venäläisten tahtoon käydä sota voidaan pitää vähäisenä tai jopa merkityksellisenä. Venäjän kansa on säilyttänyt näkemyksensä sodan välttämättömyydestä uhkana pidettävää Natoa ja kollektiivista länttä vastaan.⁵⁹

Vaikka Ukrainan informaatio-osodankäynnin resurssit ovat kasvaneet merkittävästi, keskeiset toimijat arvioivat sen vaikuttavuuden heikoksi Venäjän disinformaatiokoneiston rinnalla. Valtiolliset toimijat jatkavat tukeutumista siviilisektoriin resurssien ollessa

⁴¹ Demus et al. (2023), s. 11.

⁴² Sama, s. 13–14.

⁴³ Demus et al. (2023), s. 14.

⁴⁴ Sama, s. 14–15.

⁴⁵ Sama, s. 16.

⁴⁶ Demus et al. (2023), s. 35; Huhtinen et al. (2023), s. 170–171; Kalenský et al. (2024) s. 12.

⁴⁷ Demus et al. (2023), s. 17; Helmus et al. (2024) s. 28–29.

⁴⁸ Demus et al. (2023), s. 17–18; Helmus et al. (2024) s. 27.

⁴⁹ Helmus et al. (2024) s. 30–31.

⁵⁰ Kalenský et al. (2024) s. 18.

⁵¹ Sama.

⁵² Helmus et al. (2024) s. 37–38.

⁵³ Demus et al. (2023), s. 20.

⁵⁴ Helmus et al. (2024), s. 16–17.

⁵⁵ Sama, s. 19; Ekman & Nilsson (2023), s. 7.

⁵⁶ Ekman & Nilsson (2023), s. 7.

⁵⁷ Giles (2023a), s. 39–40.

⁵⁸ Helmus et al. (2024), s. 29–30; Saari (2023), s. 180–181.

⁵⁹ Helmus et al. (2024), s. 30–31.

riittämättömät. Erityisen haasteen muodostaa disinformaatioon vastaaminen Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Aasiassa.⁶⁰

Johtopäätökset

Valtion ja asevoimien on huomioitava informaatio-operaatioissa kolme keskeistä kohderyhmää: kotimaan, kansainväliset sekä vastustajan kohdeyleisöt.

Informaatioympäristön näkökulmasta tärkeää on yhteiskunta ja hallinto, joilla on tarvittavat taidot ja resurssit torjua ulkomaista disinformaatiota sekä riittävä resilienssi toimia sen vaikutuspiirissä.

Sodan havainnoista voidaan tunnistaa selkeän **päämäärän** merkitys myös informaatio-operaatioille. Informaatiotoimia ja -operaatioita johdetaan ja ohjataan parhaiten ylätasoin selkeillä narratiiveilla, jotka tukevat kokonaisoperaation päämäärän saavuttamista.

Kokonaisoperaation näkökulmasta informaatiotoimia on haasteellista kohdistaa hetkellisesti tietyn operaatiovaiheen tukemiseksi, mutta informaatioympäristössä voidaan luoda edellytyksiä operaatiolle tai hyödyntää kokonaisoperaation menestyksen luoja mahdollisuuksia. Operaatiossa saavutettua menestystä voidaan tukea ja vahvistaa informaatiotoimilla. Vaihtoehtoisesti epäonnistumisia tai väärään aikaan paljastuneita toimia eri domaineissa voidaan pyrkiä peittämään ja kieltämään informaatioympäristössä.

Tehokas toiminta informaatioympäristössä edellyttää selkeään päämäärään pohjautuvaa **toiminnan vapautta**. Tehtäväaktiikan periaate soveltuu hyvin myös informaatiotoimintaan. Eri toimijat päättävät itse keinot ja kanavat, joita hyödyntävät pyrkiessään kohti yhteistä päämäärää tai heille käskettyä tehtävää. Tehtäväaktiikalla tai toiminnan vapaudella mahdollistetaan reagointi vastustajan toimintaan, mutta toisaalta myös menestyksen nopea hyödyntäminen.

Laajojen verkostojen käyttö informaatioympäristössä liittyy myös **voimien taloudellisen käytön** periaatteeseen. Taloudellisuuteen liittyy myös toiminnan joukoistaminen. Kaikkea ei pyritty tekemään hallinnon, viranomaisten tai asevoimien resursseilla.

Voimien vaikutusten keskittäminen tai perinteisemmin painopisteen muodostaminen on haastavaa toteuttaa ja tunnistaa informaatioympäristössä. Ukraina ei muodostanut selkeää painopistettä informaatiovaikuttamisessaan, vaan luotti selkeän päämäärän, toiminnanvapauden ja hajautetun johtamisen vievän dynaamisesti vaikutuksia informaatioympäristön eri alueille.

Hyökkäyksellisyys tai **aktiivisuus** ja jatkuva tilanteen seuraaminen ja toiminta korostuvat myös informaatioympäristössä. Sodan havaintojen perusteella voidaan todeta, että informaatiovaikuttaminen erityisesti vastustajaan, mutta myös globaaliin kohdeyleisöön, on haasteellista, mikäli kohdeyleisöön on jo päästy vaikuttamaan konfliktin toisen osapuolen narratiiveilla tai lähtöasetelma on muutoin epäedullinen⁶¹.

Informaatioympäristö ja siellä tehtävät toimet sekä informaatioympäristön hallinta liittyvät keskeisesti **yllätyksen ja harhauttamisen** periaatteeseen. Erityisesti venäläisille perinteinen *maskirovka* korostuu kokonaisoperaation eri vaiheissa. Yllätyksellinen toiminta eri domaineissa edellyttää vahvaa informaatioympäristön hallintaa ja informaatiotoimien tukea. Informaatioympäristössä voidaan pyrkiä kieltämään oma toiminta tai antamaan siitä valheellinen kuva.

Informaatioturvallisuus on keskeinen edellytys yhteiskunnan selviytymiselle ja asevoimien toiminnalle modernissa sodankäynnissä. Informaatioturvallisuuteen liittyvät muun muassa

informaatiopuolustus ja operaatioturvallisuus. Ukraina on onnistunut hyvin informaatio- ja operaatioturvallisuuden näkökulmasta julkisessa informaatioympäristössä.

Lisätietoja

Majuri Andreas Qvist on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen doktriiniosaston erikoistutkija, jonka tehtävään Sodankäynti ja operaatiot -tutkimuslalla kuuluu informaatiopuolustuksen ja elektronisen sodankäynnin tutkimus.

Majuri Lauri Lyytinen on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen doktriiniosaston erikoistutkija, jonka tehtävään Sodankäynti ja operaatiot -tutkimuslalla kuuluu kybersodankäynnin tutkimus.

Yleisesikuntaeverstiluutnantti Janne Tähtinen on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen doktriiniosaston johtava tutkija.

⁶⁰ Kalenský et al. (2024), s. 15–16.

⁶¹ Esimerkiksi Venäjän kansa oli ollut jo vuosikymmeniä Venäjän hallinnon informaatiovaikuttamisen alaisena, jolloin vastavaikuttaminen on vielä vaikeampaa.